

Kenen Helsinki – Kenen kaupunki?

Hanna Tyvelä

Harri Hautajärvi, Juhana Heikonen, Petteri Kummala & Timo Tuomi (toim.) (2021). *Kenen kaupunki?* Helsinki: Docomomo Suomi Finland ry., ICOMOSin Suomen osasto ry., Rakennustaiteen Seura ry. & Rakennusperintö-SAFA. <https://icomos.fi/kenen-kaupunki/>. ISBN 978-952-69679-0-5, 168 s.

Kenen kaupunki? -pamfletti tarjoaa viisitoista kriittistä puheenvuoroa Helsingin 2020-luvun taitteen kaupunkikehityksestä Suomen eturivin rakennusperintöasiantuntijoilta. Pamfletissa tarkastellaan Helsingin kantakaupungin rakennettua ympäristöä kaupunkidemokratian lähtökohdista ja kysytään, kenen etuja poleemisella kaupunkisuunnittelulla edistetään.

Kenen kaupunki? -pamfletin kirjoittajina on 19 suomalaista arkkitehtuurin ja rakennussuojelun asiantuntijaa, ja se on toteutettu rakennusperinnön vaalimisen asiantuntijajärjestöjen yhteisponnistuksena. Julkaisun voi nähdä nykyversiona kriittisen kaupunkitutkimuksen pioneeriteoksena pidetylle *Kenen Helsinki – Raportti kantakaupungista 1970* -pamfletille (1970). Siihen oli koottu tilannekuva suurpääoman ja yksityisautoilun lähtökohdista uudistettavasta Helsingin kantakaupungista. Pamfletin kirjoittajat, arkkitehdit Vilhelm Helander ja Mikael Sundman esittivät, että yksityisautoilun liikennevirroille perustuvaa kaupunkia suunniteltiin ja rakennettiin pienen vähemmistön etuja ajaen, jättäen enemmistön tarpeet huomioimatta. Tämä poleeminen näkökulma oli aikanaan tuore, ja pamflettia voidaankin pitää keskeisenä merkkipaaluna suomalaisen rakennussuojelun ja kriittisen kaupunkitutkimuksen historiassa. Luin näitä pamfletteja rinnakkain aikaperspektiiviä laajentaakseni.

Rinnakkaisluennalla piirtyy kuva Helsingin kantakaupungin kaupunkidemokratiaa haastavista rakentamishankkeista viimeisen viiden vuosikymmenen ajalta. Molempien pamflettien ydinkysymyksenä on nimiensä mukaisesti kaupunkidemokratian toteutuminen, kuka todellisuudessa päättää kaupunkien muutoksesta. Vuonna 1970 polemisoitiin yksityisautoilun vaikutusta kantakaupungin katutilan köyhtymiseen. Pamfletissa kritisoitiin muun muassa Helsingin maanalaisen keskustan laajentumissuunnitelmia

Asematunnelista Stockmannin ja Lasipalatsin suuntiin. Toinen keskeinen liikennesuunnittelun murhe oli kantakaupunkia halkovaksi suunnitellut monikaistaiset autoväylät. Viiden vuosikymmenen perspektiivillä voi todeta, että osa näistä huolista toteutui, osa jäi toteutumatta. 2020-luvun liikenteellisenä, kaupunkiympäristöä kuihduttavana murheena on puolestaan pyöräilyväylä Baanaksi muutetun vanhan satamaratakailun täydennysrakentamissuunnitelmat Krista Muurisen ja Teresa Röngän kirjoituksessa ”Baanasta Urbaana? Rautatiekatujen rakentaminen tuhoaisi teollista historiaa ja suositun pyöräilyväylän”. Pamflettien liikennehuolien mittakaavat ovat erilaisia, mutta se ei kuvasta liikennesuunnittelun mittakaavamuutosta. Puhuttihan helsinkiläisiä loppuvuodesta 2021, pamfletin julkaisemisen jälkeen, keskustatunnelin suurhankesuunnitelma, joka laajasta vastustuksesta huolimatta tulee näillä näkymin toteutumaan. Kenties tunnelisuunnitelma olisi saattanut olla erilaisella käsittelyaikataululla yksi Kenen kaupunki? -esimerkkitapaus.

Asiaan perehtymättömällekin lukijalle muodostuu esimerkkitapausten välityksellä käsitys ilmiöstä, jossa kaupunkia kehitetään kestävästä kaupunkisuunnittelun periaatteita haastaen, kiireellisellä aikataululla, usein marginaalisten eturyhmien näkökulmasta. Pamfletin voikin nähdä työkaluna, joka tiedonvälityksellisesti laajentaa kaupunkidemokratiaa. Sen avulla kaupunkisuunnittelun prosesseja tuodaan näkyväksi ja taustoitetaan helsinkiläisen kaupunkirakentamisen ajankohtaisia tapahtumia. Julkaisun tärkeintä antia onkin tarjota ajankohtainen tilannekuva suojellisesti merkittävien kohteiden kaupunkisuunnittelusta. Hallinnollisia taustoja aiheeseen avaa Juhana Heikosen kirjoittama osuus ”Helsingin hallinnon rapauttaminen ja tuhot kulttuuriympäristölle”. Tämä näkökulma on kiinnostava kerrostuma aiheeseen pormestarivetoisessa Helsingissä, jossa puolueiden jakolinjat näkyvät myös toimialojen johdossa. Pamfletin ydinsanomaa olisi myös terävöittänyt kaupunkisuunnittelua määrittävän puoluepolitiikan perkaaminen. Paikallisia aluepoliittinen analyysi sitoisi Helsingin kantakaupungin tapausesimerkit selkeämmin myös muiden suomalaisten kaupunkialueiden kehittämiseen. Toisaalta pamfletin Helsinki-näkökulma kuvastaa asiantuntijatiedon keskittymistä pääkaupunkiseudulle.

Yleistajuinen koonti kaupunkikehityksen tilasta lukuisten tapausesimerkkien välityksellä herättää huomaamaan, että yksittäistapauksen sijaan kyse on kaupunkisuunnittelun ilmiöstä. Vertaus vuoden 1970 tilanteeseen vahvistaa, että kyse ei ole uudesta ilmiöstä, vaan helsinkiläisestä ja kenties jopa suomalaisesta rakentamisen kulttuurista. Vaikka Kenen kaupunki? -pamfletin näkökulmavalinnan perusteella kovimmat kiistat rakennetusta ympäristöstä näyttävät keskittyvän pääkaupungin keskustan tuntumaan, on

samanlaisia tendenssejä nähtävissä laajemminkin suomalaisessa kaupunkirakentamisessa ja sen modernissa, teollisessa perinteessä. Se, toimiiko pamfletti näkökulmana Helsingin ulkopuolella, jää lukijakunnan tulkittavaksi.

Kaupunkidemokratiaa nakertavat rakennushankkeet ansaitsevat osakseen näkyvyyttä ja kriittisiä asiantuntijapuheenvuoroja, joten Kenen kaupunki? -pamfletilla on ehdottomasti paikkansa suomalaisen rakentamiskulttuurin kehittämiskeskusteluissa. Pamfletti on rakennetun ympäristön asiantuntijoiden suurponnistus, ja sen soisi palvelevan myös muiden kaupunkiseutujen suunnittelua ja kaupunkidemokratian parempaa toteutusta. Toivottavasti jatkoksi nousee eri tieteenaloja ja kaupunkialueita kartoittavia polemisovia näkökulmia.